

รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

The Model of Participatory Community Water Management of Ban muangkae, Banmuangkae Subdistrict, Satuk District, Buriram Province

ฐิตาภรณ์ เวียงวิเศษ¹ อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา^{2*}

Thitaporn Wengwiset¹ Udompong Ketsripongsa^{2*}

Received: March 02, 2020

Revised: April 25, 2020

Accepted: May 29, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ และ 2. เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนในเป้าหมาย คือ ชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 10 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ขาดองค์ความรู้ใหม่ ๆ การบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน ยังไม่มีรูปแบบการนำแหล่งน้ำธรรมชาติไปให้ถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์ ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ต้องการบริหารจัดการน้ำโดยใช้พลังงานทางเลือก ขาดการประชาสัมพันธ์การบริหารจัดการแหล่งน้ำ จากงานวิจัยนี้จึงทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วม โดยจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก มีการนำนวัตกรรมระบบสูบน้ำใช้แรงดันอากาศที่คนในชุมชนสามารถลงทุนเองได้ ต้นทุนต่ำ ซึ่งผลการดำเนินงานของครัวเรือนในชุมชน ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการใช้พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานน้ำมัน ลงได้ร้อยละ 10

คำสำคัญ : รูปแบบ การบริหารจัดการ แหล่งน้ำ อุปโภคบริโภค การมีส่วนร่วม

¹ อาจารย์ ดร. กลุ่มวิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อีเมลล์ : thitaporn.bru@gmail.com

^{2*} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาวิศวกรรมการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อีเมลล์ : udompong@gmail.com

¹ Lecturer Dr. in Educational testing and Research Program, Faculty of Education, Buriram Rajabhat University, E-mail : thitaporn.bru@gmail.com

^{2*} Asst. Prof. Dr. in Industrial Management Engineering Program, Faculty of Industrial Technology, Buriram Rajabhat University, E-mail : udompong@gmail.com

ABSTRACT

This research aims to 1. Finding a participatory water resource management model for the community in Tambon Muang Ka, Satuk District, Buriram Province and 2. To find appropriate co-operative practices in the management of water resources. Community of Consumers with the participation of the community in Muang District, Satuk District, Buri Ram. The data collected from the community in the target is the community of Tambon Muang Ka District, Buri Ram. A total of 10 households were selected. The result showed that the problem of water resource management for community consumption Lack of knowledge of community water management for community consumption. There is no clear pattern of water management. There is no form of natural water source to reach people who have not benefited. To bring water to grow crops in the off-season to increase income. Water management requires alternative energy. Lack of public relations, water management. From this research, the model of water source management for consumer consumption is achieved. By managing the water sources for consumption with the participation of Muang Ban Kae community Innovative air pressure pumping systems are introduced which people in the community can invest on their own at a low cost. The performance of households in the community Helps to reduce household expenses from the use of electricity or oil energy by 10 percent.

Keywords : Model, Management, Water resource, Consume, Participatory

บทนำ

ปัจจุบันหลายประเทศประสบปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ประเทศไทยก็เช่นกัน ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นทุกปี ทำให้หลายภาคส่วนหันมาให้ความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557) น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ น้ำตามสภาพธรรมชาติที่ประชาชนทุกท้องที่อาศัยใช้ ได้แก่ น้ำในบรรยากาศ (ฝน) น้ำผิวดิน และน้ำบาดาล นับเป็นผลิตผลจากธรรมชาติที่เราไม่สามารถผลิตเพิ่มขึ้นมา หรือลดปริมาณที่มีอยู่ในธรรมชาติได้เองตามต้องการ บางปีอาจเกิดฝนแล้งเป็นเหตุให้น้ำในแม่น้ำลำธารมีน้อย จนไม่สามารถแบ่งปันได้ทั่วถึง หรือบางปีฝนตกชุกต่อเนื่องจนเกิดความเสียหายเนื่องจากน้ำท่วมทรัพย์สินและพื้นที่ชุมชนตลอดจนการมีน้ำเสียหรือมลพิษทางน้ำเกิดขึ้นในหลายท้องที่ตามมาอีกด้วย นับเป็นวิกฤตการณ์เกี่ยวกับน้ำ ซึ่งปัจจุบันนี้เกิดขึ้นอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ ทุกภาคของประเทศไทยในสภาพค่อนข้างใกล้เคียงกันแทบทุกปี (ปราโมทย์ ไหมกล้า, 2557) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำเป็นปัญหาใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ทำให้น้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ภัยน้ำหลากที่เกิดจากมีน้ำปริมาณมากเกินไป ระบายออกไปไม่ทัน เกิดสลับกันไปมาเป็นประจำทุกปีระหว่างเมื่อไม่ถึงฤดูฝนเกิดภัยแล้ง และเมื่อเข้าสู่ฤดูฝนเกิดน้ำหลาก ปัจจุบันปัญหานี้ยังทวีความรุนแรงจนรัฐบาลชุดปัจจุบันต้องประกาศ

ออกมาเป็นวาระแห่งชาติ ซึ่งขณะนี้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีการจัดทำแผนแม่บทเพื่อจัดการและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและต้นแบบจากทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการใช้พลังงานจากแหล่งน้ำมันและพลังงานจากไฟฟ้า ส่วนใหญ่ได้มาจากการพึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศมากกว่าครึ่งมีรายงานว่าน้ำมันดิบที่นำเข้าสู่การกลั่นเพื่อให้ได้น้ำมันสำเร็จรูปชนิดต่าง ๆ นั้น ทุก ๆ 100 ตัน ได้มาจากการนำเข้าต่างประเทศมากถึง 83 ล้านตัน และจากแหล่งภายในประเทศเพียง 17 ล้านตัน โดยที่การนำเข้านั้นส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าจากกลุ่มประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชีย ขณะที่น้ำมันดิบทั้งหมดที่นำเข้าสู่การกลั่นสามารถผลิตเป็นน้ำมันสำเร็จรูปตอบสนองความต้องการได้เพียงร้อยละ 38 จะต้องนำเข้าจากกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีการนำเข้าน้ำมันสำเร็จรูปถึงร้อยละ 40 ทำให้ส่งผลกระทบต่อพลังงานธรรมชาติและเศรษฐกิจของประเทศ กระทั่งถึงกลุ่มประชากรรากหญ้า เช่น เกษตรกร ที่ใช้พลังงานน้ำมันหรือไฟฟ้าในการปลูกพืชซึ่งทำให้เกิดต้นทุนในการลงทุนปลูกพืชสูง (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2543)

ในส่วน ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งเขตการปกครอง เป็น 15 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านยางโตน , หมู่ 2 บ้านหนองดุม , หมู่ 3 บ้านหนองนกเกรียน , หมู่ 4 บ้านหนองเชือก , หมู่ 5 บ้านหนองปลาแดก , หมู่ 6 บ้านหนองดวน , หมู่ 7 บ้านกระทุ่ม , หมู่ 9 บ้านหนองกรูดพัฒนา , หมู่ 10 บ้านนกยูง , หมู่ 11 บ้านหัวช้าง , หมู่ 12 บ้านหนองปลาแดกน้อย , หมู่ 13 บ้านเมืองแกใต้ , หมู่ 14 บ้านเมืองแกเหนือ , หมู่ 15 บ้านยางโตนเหนือ , หมู่ 16 บ้านสวายตางวน มีจำนวนประชากรใน ตำบลเมืองแก จำนวนหลังคาเรือน 1,854 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 8,344 คน จากการพูดคุยกับตัวแทนทางชุมชนนี้จะพบปัญหาหนึ่งที่สำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน นั่นก็คือ ปัญหาการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านเมืองแก ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน ยังไม่มีรูปแบบการนำแหล่งน้ำธรรมชาติไปให้ถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์ ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ต้องการบริหารจัดการน้ำโดยใช้พลังงานทางเลือก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางการการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

กรอบแนวคิดการวิจัย

(Problem)

1. ยังไม่มีรูปแบบการนำแหล่งน้ำธรรมชาติไปให้ถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์
2. ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน
3. ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำมาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
4. สิ้นเปลืองพลังงานและเงินในการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำมา เช่น สูบน้ำใช้เครื่องยนต์คูโบต้า, ปั่นน้ำบาดาลโดยใช้ไฟฟ้าต่อจากบ้าน เป็นต้น

(Process)

1. หารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก
2. หาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก

กระบวนการมีส่วนร่วม

(Output)

1. ชุมชนเกิดคณะทำงานในการบริหารจัดการแหล่งน้ำในครัวเรือนของชุมชน อย่างน้อย 1 กลุ่ม
2. ชุมชนได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
3. ชุมชนได้แนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย 1 แนวทาง

(Goal)

1. ได้ครัวเรือนต้นแบบในการจัดการน้ำใช้
2. ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการลดรายจ่าย ลดการใช้พลังงานลง และมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. อบต. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เป็นนโยบายเชิงสาธารณะ และมีการระบุในแผนการดำเนินงานของหน่วยงานได้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ครัวเรือนในชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 ครัวเรือน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน สมาชิก อบต. 3 คน และอาสาสมัคร 6 คน ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนที่ต้องการพัฒนาและนำองค์ความรู้นี้ไปดำเนินการต่อในพื้นที่ตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็น (ปลายเปิดและปลายปิด) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ปลายเปิดและปลายปิด) หลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การทดลอง การสังเกต Mind Mapping

ระยะเวลาในการวิจัย เดือน มกราคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2559

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการเตรียมคน เตรียมพื้นที่เป้าหมาย

1.1 การเตรียมนักวิจัย

1.1.1 ประชุมทีมงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่

1.1.2 วางแผนการดำเนินงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ และทิศทางการ

ทำงานร่วมกัน

1.2 เตรียมชุมชน และเตรียมพื้นที่เป้าหมาย (เตรียมพื้นที่ เตรียมคนทำงาน)

1.2.1 จัดเวทีประชุมคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจถึงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และรายละเอียดของโครงการวิจัย

1.2.2 วางแผนการดำเนินงานวิจัยร่วมกับคนในชุมชน โดยนำแผนการดำเนินงานวิจัยที่ทำได้ แล้วนำเสนอต่อชุมชนเพื่อปรับให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน

1.2.3 รับสมัครกลุ่มเป้าหมายที่เป็นจิตอาสาในแต่ละกิจกรรม

1.3 เตรียมเครื่องมือและเก็บข้อมูล

1.3.1 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

1.3.2 กำหนดประเด็นและกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูล

1.3.3 ทดลองปฏิบัติการเก็บข้อมูล

1.3.4 สังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 สํารวจบริบทชุมชนเป้าหมาย

2.1 สํารวจข้อมูลบริบทชุมชนและแหล่งน้ำในชุมชน

2.1.1 ประชุมทีมนักวิจัยเพื่อเตรียมลงพื้นที่สํารวจข้อมูลบริบทชุมชนและแหล่งน้ำชุมชน

2.1.2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบริบทชุมชนและแหล่งน้ำในชุมชน

2.1.3 รับสมัครกลุ่มเป้าหมายที่เป็นจิตอาสาในการดำเนินโครงการวิจัย

2.2 วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนและแหล่งน้ำในชุมชน

2.2.1 ประชุมทีมนักวิจัยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชนและแหล่งน้ำ

2.3 จัดเวทีคืนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย

2.3.1 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลผลการวิจัย และตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนเป้าหมาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3.2 วางแผนสร้างรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนบ้านเมืองแก

2.3.3 การประชุมแบบมีส่วนร่วม Focus Group

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก

3.1 การดำเนินงานตามแผนใช้รูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

ร่วมของชุมชน

3.1.1 ประเมินผลรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

ของชุมชน

3.1.2 สรุปการประเมินผลการทดลองปฏิบัติการ

3.2 ประเมินผลรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.2.1 ดำเนินการประชุมติดตามผลจากการทดลองร่วมกับทีม

3.2.2 วิเคราะห์ผลการทดลองปฏิบัติการ

3.3 ประชุมสรุปวิเคราะห์ผลการทดลองใช้ระดับชุมชน

3.3.1 ดำเนินการประชุมสรุปวิเคราะห์ผลจากการทดลองร่วมกับชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 เวทีนำเสนอผลการศึกษาย้ายทอดขยายผลเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1 การถ่ายทอดขยายผลการดำเนินงานวิจัยให้กับคนในชุมชนและนอกชุมชนกิจกรรมและนำรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้

4.1.1 เวทีนำเสนอผลการศึกษาย้ายทอดขยายผลเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1.2 ประชุมทีมงานวิจัยร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่เพื่อวางแผนการดำเนินการ

4.1.3 จัดเวทีขยายผลการรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมโดยใช้

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ไปยังพื้นที่เป้าหมาย

4.2 ถอดบทเรียนที่ได้จากงานวิจัย

4.2.1 ถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงานของโครงการวิจัย(Retrospect) เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในอนาคต

4.2.2 วิเคราะห์ผล สรุปผล จัดทำรายงานผลการวิจัย

4.2.3 จัดเวทีคืนข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1. แบบสอบถามความคิดเห็น (ปลายเปิดและปลายปิด)

2. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ปลายเปิดและปลายปิด)

3. การฝึกรวมเชิงปฏิบัติการ การทดลอง

4. Mind Mapping

5. โปรแกรมการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) คู่มือการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP) ของตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มาประกอบในการเก็บข้อมูล (ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ, 2558)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส) ที่เกี่ยวข้องกับบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

2. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบบรรยายเพื่อให้การดำเนินวิจัยสามารถวัดได้ทั้งในด้านพฤติกรรมและ

รูปธรรมจึงใช้เครื่องมือการวิจัยหลายวิธี ได้แก่ แบบประเมินความคิดเห็น (ปลายเปิดและปลายปิด) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ปลายเปิดและปลายปิด) การสังเกต Mind Mapping การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดลอง แล้วนำไปสรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการศึกษาบริบทพื้นที่และหารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล พูดคุยกับตัวแทนผู้นำในชุมชนจากหลายภาคส่วน นำโดยผู้ใหญ่บ้านบ้านเมืองแกได้ หมู่ 14 และ เจ้าหน้าที่ที่ประสานงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแก โดยใช้เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งจากโปรแกรมการพัฒนาาระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) คู่มือการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP) ของตำบลเมืองแก ประกอบในการเก็บข้อมูล และจากการลงพื้นที่สำรวจ การสอบถาม การสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน ทำให้ทราบบริบทพื้นที่และแนวทางการขับเคลื่อนของชุมชนด้วย พบว่า ปัญหาการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ขาดองค์ความรู้ใหม่ ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการน้ำชุมชนบ้านเมืองแกมีการตั้งกฎ กติกาหมู่บ้าน แต่ยังไม่มีการตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำ ยังมีการนำน้ำมาใช้ส่วนตัวของใครของมัน ไม่มีการควบคุมปริมาณการใช้ และยังไม่มียุทธศาสตร์หรือนโยบายที่ไปถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์ ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นยังอาศัยเครื่องมือเครื่องจักรรถไถนาโดยใช้พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานน้ำมันทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายต้องการบริหารจัดการน้ำโดยใช้พลังงานทางเลือก การประชาสัมพันธ์ในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลบริบท และทำการวิเคราะห์ออกมาอยู่ในรูปจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส (SWOT) ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ว่า ปัญหาหลัก ๆ ของชุมชน คือ ขาดการประชาสัมพันธ์และขาดองค์ความรู้ใหม่ ๆ การบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องการสนับสนุนในการให้ความรู้ และงบประมาณสนับสนุนบางกิจกรรมการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ

ภาพที่ 1 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่และพหุชุมชนศึกษาดูงานในพื้นที่ประสบผลสำเร็จ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการหาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก คือ รูปแบบของการบริหารจัดการน้ำโดยการออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการน้ำและกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยสรุปรูปแบบการจัดการน้ำชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการน้ำโดยการออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรูปแบบการจัดการน้ำที่เหมาะสม มีการจัดการกลไกคณะทำงานโดยสร้างความเข้าใจในร่วมกันมีความสามารถในการประสานงานการจัดเวทีเรียนรู้การจักระบบสารสนเทศ มีการจัดการที่ดีเน้นความสัมพันธ์เครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำมากกว่าเน้นกฎระเบียบและการควบคุม พบว่ารูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่เหมาะสมกับชุมชนประกอบด้วย การเพิ่มความตระหนักและความรู้ให้กับชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมโดยจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก มีการนำนวัตกรรมได้้นวัตกรรมระบบสูบน้ำใช้แรงดันอากาศที่คนในชุมชนสามารถลงทุนเองได้ ต้นทุนต่ำ ซึ่งผลการดำเนินงานของครัวเรือนในชุมชน ต้นทุนประมาณ 4,000 บาท พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร้อยละ 100 (10 ครัวเรือน) ช่วยให้คนในชุมชนได้เป็นทางเลือกในการนำน้ำขึ้นมาใช้โดยไม่มีการใช้พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานน้ำมัน ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงได้

ภาพที่ 2 นวัตกรรมระบบสูบน้ำใช้แรงดันอากาศที่พัฒนาขึ้นใหม่

อภิปรายผล

สามารถอภิปรายผลได้ว่า รูปแบบการจัดการน้ำชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของการบริหารจัดการน้ำโดยการออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการจัดการน้ำที่เหมาะสม จำเป็นต้องมีการจัดการกลไกคณะทำงานโดยสร้างความเข้าใจในร่วมกันมีความสามารถในการประสานงานการจัดเวทีเรียนรู้การจักระบบสารสนเทศ มีการจัดการที่ดี เน้นความสัมพันธ์เครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำมากกว่าเน้นกฎระเบียบและการควบคุมสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขาวลิต สิมสวย (2561) ได้ศึกษาวิจัยรูปแบบของเครือข่ายผู้ใช้น้ำกับการรักษาระบบนิเวศน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ค้นพบว่าการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาได้หลายด้าน กล่าวคือช่วยแก้ไขปัญหาการจัดสรรน้ำให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นช่วยลดความขัดแย้งในการจัดสรรน้ำจากพื้นที่ต้นน้ำสู่พื้นที่ปลายน้ำ ช่วยให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการวางแผนเพาะปลูกที่สัมพันธ์กับน้ำต้นน้ำได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ คุณพัฒน์ ทองคำ และคณะ (2556) โครงการวิจัยเพื่อการพัฒนากระบวนการความร่วมมือในระดับพื้นที่กรณีประเด็นเพื่อการ

จัดการทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติจากน้ำอย่างมีส่วนร่วมกลุ่มน้ำย่อยคลองท่าดีจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคการเกษตรและการจัดการภัยพิบัติสามารถสร้างผ่านการจัดทำระบบกลไกคณะทำงานที่เหมาะสมมีการจัดทำระบบสารสนเทศเรื่องน้ำรวมทั้งการกิจกรรมการฟื้นฟูรักษาและใช้ประโยชน์จากน้ำร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกันและรูปแบบการจัดการน้ำที่เหมาะสมสำหรับลุ่มน้ำคลองท่าดี คือการจัดการกลไกควมมีการพัฒนากลไกคณะทำงานโดยเริ่มต้นจากการหาคนที่มีความเหมาะสมและสร้างความเข้าใจในร่วมกันมีความสามารถในการประสานงานการจัดเวทีเรียนรู้การจัดการระบบสารสนเทศและต้องมีปฏิบัติการร่วมสำหรับแนวทางการจัดการน้ำเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการดูแลรักษาแหล่งน้ำของชุมชนยังเน้นการใช้กฎกติกากลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชนเพื่อสร้างความเท่าเทียมในการใช้น้ำในชุมชนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี และคณะ (2557) ทำวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคในพื้นที่ลุ่มน้ำยมจังหวัดแม่ฮ่องสอน เน้นการสร้างรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่มีความเหมาะสมกับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากงานวิจัยนี้จึงทำให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมโดยจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก มีการนำนวัตกรรมระบบสูบน้ำใช้แรงดันอากาศที่คนในชุมชนสามารถลงทุนเองได้ ต้นทุนต่ำ ซึ่งผลการดำเนินงานของครัวเรือนในชุมชน ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนจากการใช้พลังงานไฟฟ้าหรือพลังงานน้ำมัน ลงได้ร้อยละ 10

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรผลักดันให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสามารถนำแนวปฏิบัติจากชุมชนนี้ไปปรับใช้ในพื้นที่ได้

2.1 ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำ ให้กับชุมชนอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดเพื่อใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมของสมาชิกในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ที่สนับสนุนทุนการวิจัยครั้งนี้ งานวิจัยสำเร็จสมบูรณ์ และขอขอบคุณ ผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้ความอนุเคราะห์และความร่วมมือในกิจกรรมการวิจัย ทำให้ผลการดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

ชนิษฐา นันทบุตร. (2558). *การพัฒนาทักษะกระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน*

(RECAP). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

คณพัฒน์ ทองคำ, ไชยา กรรไพเราะ, เฉลิมพล บุญฉายา, ปารณีย์ อารีชล และ วรลดา สุขบำเพ็ญ. (2556).

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบบูรณาการความร่วมมือในระดับพื้นที่ กรณีประเด็นเพื่อการจัดการ

ทรัพยากรน้ำ และภัยพิบัติจากน้ำอย่างมีส่วนร่วม กลุ่มน้ำย่อยคลอง ท่าดี จังหวัดนครศรีธรรมราช.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เขาวลิต สิมสวย. (2561). รูปแบบของเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำกับการรักษาระบบนิเวศน์ใน
พื้นที่ลุ่มน้ำ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 13(1), 91-103.

ณัฐวรรณ สุนทรวิริทธิ์โชติ. (2556). การศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามัคคี : กรณีศึกษา
ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน (รายงานผลการวิจัย).
พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ปราโมทย์ ไม้มัด. (2557). ทางออกการบริหารการจัดการน้ำของไทย. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560,
จาก <http://thaipublica.org/2014/03/water-management-solutions/>.

มูลนิธิชัยพัฒนา. (2555). โครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน 2560, จาก [www.haii.or.th/wiki84/
index.php/](http://www.haii.or.th/wiki84/index.php/)

สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี. (2557). การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคในพื้นที่ลุ่มน้ำยม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.